

САЊУ

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

фото: Иван Штепић

1841–2011

ИНТЕРВЈУ: НИКОЛА ХАЈДИН,
ПРЕДСЕДНИК СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

Општа питања науке и научног стварања

Наш будући развој биће у истом стилу, као што доликује
једној организацији дугог трајања

У згради Српске академије наука и уметности време споро одмиче. Посетилац у ходницима готово сусреће прошлост коју су изградили дивови српске науке и уметности. На њихова мермерна и бронзана попрсја у нишама зграде САНУ, осим светала из шарених витража Младена Србиновића, још пада и дуга сенка друштвених и политичких контроверзи XX века. Нова управа, међутим, већ неколико година ради на успостављању нових вредности. Када смо годину дана раније разговарали са Николом Хајдином, председником САНУ, рекао нам је да “Академија ужива онакав углед какав имају њени чланови”. Такав однос и уопште курс којим се креће Академија није се изменио, мада је протекла година донела бројна искушења. САНУ током тог периода није излазила из строго дефинисаног оквира свог деловања, али је појачала активности усмерене на науку и друштвену климу у вези са науком. Испоставиће се да је такав приступ у складу са већинским мишљењем међу академицима. Они су овог пролећа на изборима убедљивом већином потврдили реизбор досадашњег руководства – за поновни избор председника гласао је 81 академик, док је против било 29. “Поновни избор јесте у ствари нека врста потврде да смо добро радили и да можемо у том стилу да наставимо и даље”, каже за “Време” академик Никола Хајдин, председник САНУ.

“ВРЕМЕ”: Да ли ће, након избора, Академија мењати свој курс?

НИКОЛА ХАЈДИН: Наш будући развој биће и даље у истом стилу, као што доликује једној организацији дугог трајања. И то ће бити највећи део садржаја нашег рада. Притом, разуме се, мисли се на интегрални рад укључујући и Академију у ужем смислу, затим све јединице те Академије, и на крају све институте који припадају Академији. Треба радити и на науци за најмлађе, а тиме се и ми бавимо. Човечанство иде непрекидно напред и наука се у истом смислу демократизовала. То значи да се данас науком бави знатно више људи него пре 50 или 100 година, па чак и пре 20 година. Не могу да предвиђам, али можда ће у некој будућности, за 50 година,

РЕИЗБОР КАО ПОТВРДА КУРСА: Председник САНУ Никола Хајдин, у позадини уље Љубице Цуце Сокић

сваки четврти или пети човек бити научник, у оном смислу како се то буде тада схватало.

Које још теме сматрате приоритетним за САНУ?

У цивилизованим земљама академије воде бригу о општим питањима која се тичу науке и научног стварања. На пример, многе академије се баве питањем енергетике, питањем климатских промена, питањем исхране, глади и многих других проблема од којих зависи судбина човечанства. То су све она питања која се често отварају на форумима организација Европе и целог света. Али, такви проблеми су много шири

од појединих научних дисциплина и они сами по себи не припадају ниједној научној области. Не можете да кажете да је проблем енергетике проблем искључиво електротехнике. Није, јер ту има јако много других дисциплина. Ако говорите о климатским променама, имате читав низ научних дисциплина које се тиме баве. С обзиром да Академија садржи читав низ научних дисциплина, она има и могућности да покрене такве теме које задиру у више научних области од којих сам неке поменуо. То ће нам бити један од задатака.

У којој мери је за САНУ данас значајан њен “друштвени ангажман”? О тој теми је током реизбора било доста жустре дискусије у медијима.

То у медијима се свело на то да је само један једини човек био против рада Академије. Нико други ни на једном јавном месту, па ни у Академији, није ставио било какве примедбе на рад извршног одбора, односно руководства Академије. Једини који је био против био је академик Крестић. Треба бити отворен, јасан и прецизан: ради се само о једном једином човеку.

На крају се академик Крестић повукао са положаја?

Повукао се са места секретара, а после се повукао и са положаја члана председништва. То је његова одлука. Нико се није упуштао у то да пита који су разлози за то. Свако има право да се понаша онако како он жели. То је његово демократско право.

У којој мери САНУ утиче на развој науке у Србији?

Ми смо равноправан партнер и немамо специјалан статус који би нам дао власт или неку снагу па да наређујемо у тој области. Научна политика у нашој земљи води се на више страна, али је основна снага Министарство за науку и технолошки развој како се раније звало, а сада је Министарство просвете и науке. Оно је на челу свих иницијатива које се односе на науку. Академија има своју улогу заједно са универзитетима, институтима и другим научним установама у земљи. Ми немамо такву улогу као што рецимо има пољска Академија наука, која је врховна и интегрална научна установа у целој земљи.

МОСТ НА АДИ

Недавно сте обишли мост преко Аде. Какви су утисци?

Мост преко Аде је у неку руку и моја одговорност. Био сам председник комисије која је то разматрала, и на бази свог искуства са мостовима сличнога типа код нас и у Европи, заједно са осталим члановима, залагао сам се да се изабере такав. За месец-два ћемо спојити конструкцију, а идуће године ће полако почети и да се одвија саобраћај. Тај мост ће бити велико саобраћајно решење, а у естетском и урбанистичком смислу – велики украс Београда. То ће донети и велико признање градоначелнику Ђиласу, који је упорно и стрпљиво истрајавао на томе и поред често врло бруталних напада. Није лако бити добар политичар на месту где треба да се ствара и ради. То захтева посебан труд, нерве и здравље. Но, видели сте да то изгледа јако лепо и украсиће Београд, а они који су га највише критиковали, они ће га касније највише хвалити.

ПРОМОЦИЈА ПУПИНА

У кампањи од пре две године САНУ је знатно допринео да се лик и дело Милутина Миланковића промовише у најширој јавности. Сада сте активни у промоцији Михајла Пупина?

На питање промоције Михајла Пупина у Академији гледамо веома заинтересовано. Пупин је велико име науке у најширем смислу па постоји више заинтересованих и људи и организација. Председник сам одбора Фондације Михајла Пупина која је потекла од Младена Селака из Сједињених Америчких Држава. Желимо озбиљну афирмацију Пупина с циљем да то подстакне младе људе да крену истим правцем. Желимо, између осталог, да створимо видљиве знаке сећања на Пупина, као што је споменик и, још важније – музеј Пупина, слично као што постоји Музеј Николе Тесле.

Код нас се то одвија на бази демократске размене мишљења и дискусије, између нас, универзитета и института. Има много заједничких акција које на крају дају неки заједнички резултат. То је начин како се креира научна политика наше земље.

Током ове године, у Србији је дошло до великих измена кад је реч о научној политици.

Ми смо се залагали, посебно ја, за то да се изврши промена у министарствима тако да се оснује министарство за науку и високо школство, као јединствена организација, а независно од тога да се оформи и Министарство просвете које би било надлежно за средње и основне школе. Наше образложење базирало се на ономе што раде и други мањи народи. Једино у правој спреси науке на универзитету и у Академији могу се добити неки бољи резултати, посебно са неким млађим научницима из различитих области.

Сада је наука спојена са целим ресором образовања.

То није то, то је корак на траг. Због тога сад представљамо мањи део у једном великом комплексу као што је Министарство просвете. Оно које има посебне задатке и које има велику одговорност пред нацијом у смислу просвећивања.

Хоће ли то утицати на развој науке у Србији?

Сигурно би било далеко боље ово што сам предлагао.

Најављујете и увођење награда Академије. Које ће научне дисциплине бити покривене овим наградама?

Имамо амбиције да посебно подстакнемо рад на науци у земљи преко увођења такозваних академијских награда, награда за науку које би по својој снази и значају биле највеће награде за науку у земљи, а можда и уопште најзначајније награде у земљи. Они који заслужују те награде морају бити заиста најквалитетнији научници и са најквалитетнијим радовима. За сада желимо да покријемо оно што код нас покривају четири научна одељења: за математику, физику геонауке, за хемију и бионауке, за техничке науке и одељење за медицинске науке. Из тих области би се делиле награде, али немамо још јасну представу како – тиме ћемо се још бавити у будућности.

Развој ученог друштва у Србији

Историја академије може се поделити на четири веће етапе, према облицима у којима је академија функционисала: Друштво српске словесности (1841–1864), Српско учено друштво (1864–1886), Српска краљевска академија (1886–1947) и Српска академија наука и уметности (од 1947. до данас)

Током свог развоја, Академија је прошла кроз низ фаза, кроз преломе и узлете, од којих су неки дошли као резултат драматичних историјских преокрета, док су други били последица унутрашњег врења. Но, академија се одржала јер је не само правно већ и практично заузимала важно место у развоју српске науке.

Растући и развијајући се од 1841. године, из Друштва српске словесности, а потом из Српског ученог друштва, Српска краљевска академија се по закону формира 1886. године. Она преживљава Први светски рат и траје све до 1942. када током окупације њен рад бива замрзнут, па поново покренут 1944. Током већег дела, Академији председава Александар Белић, који ће остати њен председник и након Другог светског рата.

У јесен 1944. по налогу рејонске милиције са зграде Академије скида се табла са дотадашњим називом са које се

ПРВИ ПРЕДСЕДНИК У УГЛУ:
Јосиф Панчић Ђорђа Јовановића

брише реч “краљевска” и академија постаје Српска академија наука. Но, Академија ће тек 1947. дефинисати свој нови статус. Тада долази до великих ломова у Академији, део чланства и председник дају оставке, али се враћају одлуком Владе НР Србије. Тада ће Академија бити успостављена новим законом, када почиње четврта фаза њене историје.

Крајем осамдесетих, очи и након слома Југославије, Академија је доживела још један историјски преокрет, да би тек након 2003. поново заузела курс водеће научне установе у земљи. Мада се њен углед мењао у различитим периодима, углавном у вези са политичким приликама, најзначајнији научници и уметници у Србији били су академици или су пак са њом били тесно повезани. Током своје историје, Академија је утицала и на

формирање готово свих важних културних и научних установа у земљи.

САНУ ДАНАС

По закону из 2011. године, Српска академија наука и уметности (САНУ) заузима врх пирамиде у научно-истраживачкој делатности у Србији. Данас се академија састоји од више одељења у којима је организован рад по областима истраживања академике:

- Одељење за математику, физику и гео-науке
- Одељење хемијских и биолошких наука
- Одељење техничких наука
- Одељење медицинских наука
- Одељење језика и књижевности
- Одељење друштвених наука
- Одељење историјских наука
- Одељење ликовне и музичке уметности

Свако одељење води секретар, а унутар одељења се састају различити одбори који се оснивају да би решавали разна питања од научног значаја. У саставу Академије су и огранак у Новом Саду, Центар у Крагујевцу, Центар у Нишу, затим више различитих института, као и фондови и задужбине. У оквиру Академије постоје Галерија и Архив САНУ.

РАЂАЊЕ АКАДЕМИЈЕ 1841–1886.

ОСНИВАЧИ У БАШТИНИ ЗГРАДЕ САНУ:
Уље академика Светислава Вуковића

Српска академија наука и уметности постоји већ 170 година – у свом корену је потекла од Друштва српске словесности које је основано 1842. године. Ово друштво је, уз краће паузе, трајало све до 1864. године када се трансформисало у Српско учено друштво. Године 1886. из овог друштва настаје Српска краљевска академија, која по новом закону наслеђује његову имовину и задатке. Године 1892. долази до спајања двеју институција, а Академија прихвата чланове Српског ученог друштва као своје редовне или почасне чланове. Доносимо један краћи хронолошки преглед из периода рађања Академије (према извору www.sanu.ac.rs).

1841.

Професори три године раније отвореног Лицеја Јован Стерија Поповић и Атанасије Николић покрећу иницијативу за оснивање Друштва српске словесности чији је циљ ширење наука на српском језику и усавршавање српског народног језика. Они подносе министру просвете пројекат Устава, Устројенија и печата Србске наука Академије.

1842.

Друштво српске словесности оснива се у Београду 31. маја 1842. Поред оснивача Јована Стерије Поповића и Атанасија Николића, први чланови Друштва су били: Димитрије Исаиловић, Стефан Марковић, Јован Стејић, Димитрије Тирол, Сима Милутиновић и Исидор Стојановић. Друштво на првим седницама предлаже да се установи Народна библиотека. Међутим, већ после осам седница, Друштво накратко прекида рад због династичке смене у Србији – кнез Михаило напушта земљу, а на власт долази Александар Карађорђевић.

1844.

У Србији се доноси Српски грађански законик чији је творац Јован Хаџић, а на иницијативу Јована Стерије Поповића упућена је молба кнезу Александру Карађорђевићу за поновно

отварање Друштва. Кнез одобрава молбу и препоручује да Друштво “поверена му дела уредно отпавља”.

1845.

Друштво покреће Гласник. У међувремену, води се велика језичка полемика. Учешћем у седницама Вук Караџић критикује нормативне делатности Друштва и оно одустаје од намере да прописује језичке норме и прекида рад на терминологији. Приклањање Друштва језичкој реформи доводи до победе Вукових идеја 1847. године.

1864.

Либерални чланови Друштва предлажу да се за нове чланове изабере познати европски револуционари тога времена као што су Гарибалди, Деак и Чернишевски. Томе се противи министар просвете и главно заседање протиче бурно, у сукобима, након чега високошколци почињу демонстрације и седница се прекида. Друштво бива суспендовано, а либералне вође се шаљу у унутрашњост. Но, након тога кнез Михаило Обреновић издаје Највиши Књажевски Указ којим се Друштво српске словесности обнавља под називом Србско учено друштво и одобрава Устројство које дефинише уређење и задатке новог друштва. Друштво се сели у новоподигнуто Капетан Мишино здање.

1868 –1878.

Годину дана након што је свечано прочитан султанов ферман којим се кнезу Михаилу предају градови у Србији, на њега се извршава атентат. Српско учено друштво наставља са радом, у његовом раду учествује све више чланова, а Друштво издаје прве лексиконе, речнике и објављује радове који су кључни за формирање више наука у Србији. Друштво активно доприноси и преговорима након којих је 1878. потписан Берлински уговор и призната независност Србије.

1886.

Током ове године, сукоби у Друштву доводе до обуставе рада, а држава зауставља финансијску помоћ. Доноси се Закон о Српској краљевској академији који је Скупштина изгласала, а краљ Милан Обреновић обнародовао 1. новембра. Краљ поставља прве академике, а за првог председника се указом поставља Јосиф Панчић. Академија презима послове и имовину Српског ученог друштва. Народна библиотека и Народни музеј спадају под надзор Академије. Наредне, 1887. године председништво одлучује да се на земљишту “друштвеном” у Кнез Михаиловој улици подигне привремена зграда за Академију (данашњи Дом Академије биће изграђен тек 1924. године). У међувремену, Српско учено друштво није расформирано и оно ће трајати паралелно све до 1892. када ће се ове две институције спојити.

Циркулација мозгова

“У прошлој години наука није ишла напред, него је још увек на неодрживој путањи”

У току протекле године, чланови Српске академије наука и уметности су објавили чак 661 научни рад, од чега је 300 радова изашло у страним часописима. Ови радови су проистекли пре свега из сарадње са чак 883 српска научника ван академије који су заједно са академицима радили на научним пројектима. Како кажу у Академији, скромна сопствена средства којима САНУ располаже за научни рад, а која износе око 70 милиона динара, доприносе томе да академици добију и раде пројекте у различитим научним установама. Уз то, чланови Академије активно раде и на европским пројектима, као што су програми FP6, FP7, COST, EUREKA. Поред тога, академици учествују и у два пројекта са CERN-ом.

Уз све ове редовне активности, Академија је током протекле године јасније дефинисала своју улогу у друштву. “После низа година донет је закон о САНУ и по том закону Српска академија дефинисана је као највиша установа у Републици Србији за област науке, културе и уметности. Такође, и као јединствен и једини представник у међународним научним асоцијацијама”, каже за “Време” академик Љубиша Ракић, потпредседник Српске академије наука и уметности за природне науке. “Основу успешног рада Академије чине њен интегритет, њена стабилност и њена самосталност. Само захваљујући том интегритету Академија није ригидна установа, није установа која је окамењена – захваљујући свом унутрашњем интегритету она је у стању да се на одговарајући начин прилагођава променама и реформама у друштву”, сматра Ракић.

“ВРЕМЕ”: Шта подразумева самосталност Академије о којој говорите?

ЉУБИША РАКИЋ: Академије постоје већ 2400 година. Прва академија је Атинска академија и од тада, мање-више, принцип академије остаје постојан. То се мењало у различитим системима, али академије су се ипак одржале, чак и у тоталитарним земљама. Одржале су своју стабилност и самосталност која се у првом реду огледала у избору – држава није утицала на избор чланова. Чланови који се изаберу за чланове академије тиме стичу перманентно право на чланство. Не може се неко изабрати у Академију, па избрисати. То је изузетно значајно за самосталност академије. Ако би човек могао сутра да буде избачен, не би имао самосталност у одлучивању.

Често се помиње саветодавна улога Академије. Но, зашто би једна демократски изабрана влада уопште тражила савет од САНУ, а не од својих експертских агенција или административно експертских тимова?

Ми сматрамо да Академија има извесну предност. Пре

свега, у њој су концентрисане најбоље интелектуалне снаге. Захваљујући бројном чланству из разних области и око 800-900 научника који суделују у нашим пројектима, чланови Академије су у стању да квалификовано и објективно дају оцене појединих значајних друштвених и политичких проблема. Са друге стране, експертске групе или агенције зависе од Владе јер су од ње плаћене, док академици не зависе од Владе – академици су изабрани у перманентан избор и могу независније да одлучују о свим догађајима.

КРИТИЧНА МАСА

Какав је тренутни положај српске науке?

Србија нема критичну масу истраживача у многим научним областима, односно нема довољан број истраживача који су у стању да решавају одређене проблеме суверено и самостално. Као мала земља са разутим научним програмом, ми не можемо имати критичну масу у свим областима. Али то не значи да Србија нема, не тако мали број, изузетних научних група и лабораторија у појединим областима које су препознатљиве у светској науци. Ту посебно истичем домен физике. У физици имамо један број препознатљивих научних лабораторија у светским размерама.

Да ли САНУ данас обавља такву саветодавну улогу?

Академија већ саветодавно суделује. Чланови Академије су у бројним телима Владе и Скупштине, као што је Национални савет за науку, али и национални савети за високо школовање, за здравље или за научни рад у Војсци Србије. Притом, треба истаћи да се Академија не бави арбитражом дневних политичких догађаја, али је врло заинтересована да учествује у решавању глобалних друштвених и политичких проблема од националног и државног интереса.

Једно од питања је свакако питање Стратегије развоја науке. Током њеног усвајања, добили смо три, четири предлога Владе и о томе смо дискутовали скоро две године. На крају можемо бити задовољни да је око 40 одсто наших предлога усвојено у коначном формулисању Стратегије. Она није перфектна, али је знатно побољшана у односу на податке које је имала у првобитној верзији. Оно што је важно за ту Стратегију јесте то да је у Закону о стратегији научног и технолошког развоја Србије, усвојеног у фебруару 2010, истакнуто да ће она бити праћена, а за праћење Стратегије, поред осталих институција, задужен је и САНУ.

У којој мери је Стратегију било могуће применити током протекле године?

У јануару ове године, годину дана након усвајања Стратегије, ми смо дали своје прве критике шта је урађено, а шта није урађено по тој стратегији. Указали смо на нека ургентна питања пратећи примену Стратегије. То су питање старосне структуре истраживача, нерешен проблем интелектуалне својине, позиција хуманистичких и друштвених наука која није завидна, систематско усклађивање приоритета стратегије са флексибилнијим финансирањем, остваривање партнерства унутар научног система. И наравно, успостављање сарадње са привредом.

Колико ће запошљавање младих научника променити климу?

Влада је ту учинила један потез. Запослила је 4000 младих научника, уз 8000 постојећих, што је сигурно један значајан социјални и друштвени потез. Међутим, није обезбедила средства за то, тако да ће се средства за рад постојећих 8000 научника трошити за плате новозапослених.

Али, да не буде све негативно, треба истаћи да је продуктивност наших истраживача у последњих десет година, на основу међународних анализа, знатно повећана, тако да је Србија достигла суседне земље по броју релевантних научних публикација. То је врло значајно.

Често се као проблем развоја науке у Србији наводи и одлив мозга.

Следећи проблем који нама стоји над главом јесте одлив мозга. То се не може решавати само плачем нити се може решавати заустављањем по сваку цену талентованих научника да не оду из ове земље. Да останете овде, да чекате на бироу рада, да чекате у празним лабораторијама. Проблем мозга треба решавати кроз међународне пројекте који би били деизигнирани. Предложио сам термин, уместо *brain drain*,

АЛТЕРНАТИВНЕ АКАДЕМИЈЕ

Да ли САНУ има икакав контакт или комуникацију са новоформираном БАНУ?

Не. Зашто бисмо имали контакт са тзв. академијом без научног кредибилитета? Ми имамо контакте са разним научним друштвима, али такви друштвени и политички контакти са БАНУ нам нису потребни. Не зато што нећемо, него не видим о чему бисмо разговарали. То није академија, није научна институција, није културна институција, то је само једно политичко удружење. Наиме, формирају се разне институције које себе називају академије, али ту треба само слушати закон. По закону, неке од њих могу бити научно друштво ако имају довољан број научних радника. Требало би видети да ли та Бошњачка академија, санџачка, има минимум научних радника да би била научно друштво. Ту треба само мислити о закону, а ни у ком случају о политичким решењима.

одлив кадрова, *brain circulation*, циркулација мозга, између институција из Србије и иностраних научних установа на основу заједничких пројеката.

Колико САНУ може да допринесе јачању међународне сарадње?

Прошла година је била врло значајна у научној раду и међународној сарадњи. Направљен је знатан напредак у три смера: једно је што академија у међународној сарадњи има уговоре са 19 академија о билатералној сарадњи; друго, имамо билатералну сарадњу са институцијама ван тих уговора и затим, имамо сарадњу у оквиру регионалних асоцијација академија, као што је Интеракадемијски савет Југоисточне Европе. Поред тога, последњих година активан је и Савез европских академија науке (ALLEA), Интеракадемијски панел (IAP) у који су учлањене 104 академије света и регионалне асоцијације академија.

Протекли реизбор у САНУ пратиле су бројне теме, од којих су неке отворене и у медијима. На једној страни, доста се говорило о интердисциплинарним питањима, а на другој о активнијој политичкој улози САНУ.

Академија ће се увек укључивати и давати мишљења о важним питањима. То је политика. Политика није само арбитража о томе шта је рекла која странка, већ је политика и политика научног рада, као и прављење критеријума за евалуацију научног рада. Академија се неће бавити тиме да буде арбитар у дневним политичким догађајима, али ће се и те како бавити важним питањима, као што су питање екологије, питање нуклеарне енергије, питање биодиверзитета и питање школовања. Такође, и питање које увек остаје – питање културе. То ће бити једна од тема наших трибина које ће САНУ ускоро организовати.

Један осврт на друштвене науке

Пише: Академик Војислав Сijanовчић

Друштвеним наукама је од оснивања Академије дата важна улога у истраживању појава “од значаја за развитак народа и државе”. За поједине области оснивани су одбори којима су руководили најистакнутији чланови Академије: Стојан Новаковић, Јован Цвијић, Тома Живановић, Мехмед Беговић, Милош Мачура и др. Етнографски одбор, основан у 19. веку, угашен је пре неколико година. Иста судбина је после смрти Радомира Лукића задесила и Одбор за село и Групу за теорију права. Лукић је уредник четири свеске *Зборника за теорију људских и посебних издања: Расправе из теорије људских* Ђорђа Тасића, *Нација једне ошће теорије људских* Живана Спасојевића, *Правне мисли Милована Миловановића* из пера Војислава Грола. Угашено је или паралисано неколико радних тела. Академик Обрен Благојевић, правник, стручњак за економију и финансије,

предани истраживач нашег народног живота, у својим *Избраним дјелима* од 12 књига објавио је седам етнолошких радова. Књига *Село Буковац* даје опис средине и историје, а наводи погинуле у балканским ратовима, Првом светском, а из тог села побраја 238 погинулих Благојевића током рата 1941–1945.

Одељење мора да прати широку област појава које проучава више научних дисциплина. Оне се гранају и њихов број се повећава, а број чланова Одељења током дужег периода се смањивао. Неколико изборних скупштина није изабрало ниједног члана Одељења, које је спало на шест редовних и четири дописна члана, а здравствено стање неких смањује могућности Одељења да испуни своју научну и друштвену улогу. У Одељењу нема научника који би руководили проучавањима важних нових области: етнологије и антропологије; проучавањем политичке социологије (облика политичке моћи, насиља, карактера партија, односа државе и друштва, друштвених темеља

ПРОУЧАВАЊЕ И НЕГОВАЊЕ ДРУШТВЕНО-КУЛТУРНЕ И ФИЛОЗОФСКЕ БАШТИНЕ

ВЕЛИКАНИ У САНУ: Доситеј Петра Убавкића, Вук Ђорђа Јовановића и Његош Ивана Мештровића

Одбор за филозофију и друштвену теорију, чији је председник био академик Михаило Марковић (1923–2010), радио је на пројекту *Друштвена мисао у Србији у XIX и XX веку*. Објављено је 10 зборника посвећених мисли и делу значајних српских стваралаца – Мити Ценићу (1995), Димитрију Туцовићу (1996), Светозару Милетићу (1997), Светозару Марковићу (1997), Васи Пелагићу (1999), Доситеју Обрадовићу (2001), Јовану Скерлићу (2004), Јовану Цвијићу (2005), Његошу (2006), Вуку Караџићу (2008). Завод за уџбенике је објавио *Изabrана дела* академика Марковића у 8 књига. Године 1991. Марковић је објавио *Зборник Пошребе друштвеног развоја* (1991); два дела студије *Јуриш на небо* (I, 2007, а II, 2009), а постхумно је изашла његова књига *Србија у кризи*,

2010. Рукопис *Друштвена и политичка мисао и делатност Владимира Јовановића* предат је за штампу. Уређивање овог издања и припремање скупа о Сими Марковићу организоваће садашњи председник Одбора и дописни члан Александар Костић. Он је током 2010. године приредио више томова *Фреквенцијског речника*, на основу ранијих истраживања Ђорђа Костића.

Завод за уџбенике и Службени гласник објавили су *Изabrана дела* академика Љубомира Тадића у 7 томова (2006–07). Као уредник је приредио *Филозофске записе* Светомира Б. Николајевића (2002,

VIII +191 стр.).

Академик Димитрије Стефановић, као генерални секретар САНУ, има више функција и обавезе које свакодневно врло савесно и ефикасно обавља у Извршном одбору и Председништву САНУ, у Матици српској (потпредседник, члан Извршног и Управног одбора) и др. По положају и позивима, присуствује бројним изложбама и дипломатским пријемима где је увек добро приман саговорник. У Бечу је у име САНУ и Матице српске (29. јун 2010) поздравио бечког надбискупа кардинала грофа Шенборна, председнике Србије и Аустрије Бориса Тадића и Хајнца Фишера на изложби *Србија културна спољна историја и зајуда*, а Стефановићево излагање је примљено са

институција, друштвених покрета, јавног мњења, криминогенних чинилаца итд.); социјалне психологије (узроци понашања друштвених група, нарочито екстремних, насиља, деловања разорне агресивне пропаганде и вековних раздора); филозофије, етике; политичких система, теорија и процеса; историје и теорија права; религија и цивилизација; грађанског права; економских дисциплина, теорије игара; демографије (стање и узроци опадања становништва Србије и депопулација наших региона) и других области. Одељење мора уложити напоре да што пре, организовано, примањем нових чланова оживи рад и покрене нова проучавања. Обнова чланства је услов опстанка Одељења. На старању Одељења су Етнографски и Географски институт (сваки са више од 30 научних сарадника).

Чланови Одељења су разматрали више проблема повезаних са стратешким интересима народа и државе, реформама уставног и правног система, косовско-метохијским проблемима, економском кризом, тенденцијама стварања “држава у држави”, стањем образовног, здравственог и пензионог система. Одељење је разматрало и прихватило да се успостави тело које би објективно и тачно утврдило жртве Другог светског рата у Војводини (1941–1948).

Уз велике напоре, у оквиру шест одбора и једне Комисије, Одељење постиже резултате у остваривању осам пројеката. Резултате ћемо приказати освртом на поједине области.

СЕКРЕТАР ОДЕЉЕЊА ДРУШТВЕНИХ НАУКА:
Академик Војислав Становичић

ОБЈАВЉИВАЊЕ НАЈВАЖНИЈИХ СРПСКИХ ПРАВНИХ СПОМЕНИКА

Најдужу историју и славну традицију има Одбор за изворе српског права. Године 1938, под руководством академика Томе Живановића, разрађен је и усвојен програм објављивања сачуваних рукописа, првенствено најважнијег правног споменика српског средњовековног права – *Законика цара Стефана Душана*, Под истим насловом су објављене три књиге, а четврта је у припреми за штампу. Задатак је био изазов, захтевао истраживања, научну и критичку обраду.

Књига I – *Законик цара Стефана Душана* (1975) – обухвата Струшки и Атонски рукопис; у књизи II (1981) објављени су Студенички, Хиландарски, Ходошки и Бистрички; у III (1997) Барањски, Призренски, Шишатовачки, Раковачки, Раванички и Софијски рукопис. Први Редакцијски одбор су чинили академици Тома Живановић, Александар Дероко, Ђорђе Сп. Радојичић, Милан Бартош, Мехмед Беговић (председник Одбора и уредник књиге I и II), Радомир Лукић и др Томица Никчевић. Уредници III књиге били су академици Митар Пешикан, Ирена Грицкат-Радуловић и Миодраг Јовичић.

Крајем XX века Јовичић је организовао значајне научне скупове, уредио и објавио десет зборника: *Устави Кнежевине и Краљевине Србије 1835–1903*, 1988; *Два века савремене уставности “у свету”* (скуп одржан 1987, зборник 1990); *Основи новој уставној уређења Југославије*, 1990; *Уставни развој Србије у XIX и почетком XX века*, 1990; *Актуелни проблеми устава и уставних промена* (скуп 1988, зборник 1991); *Право у сенци политике*, 1992; *Сто педесет година од доношења Српског грађанског законика*, 1996; *Устављање модерне демократске и правне државе у Србији*, 1997; *Слободан Јовановић: личности и дело*, 1998; *Инострану утицају на наше право*, 2002.

Данас Одбору предстоји најважнији посао – довршавање IV књиге рукописа *Законика цара Стефана Душана* (истом методологијом обраде и приређивања као и у претходним књигама). Сарадници на рашчитавању и припреми за штампу рукописа (12) – проф. др Гордана Јовановић, Радмила Ковачевић и мр Виктор Савић раде на уједначавању транскрипција и решавању недоумица и питања, а сви ће рукописи бити објављени

великом срдачношћу и одобравањем. Уређује *Годишњаке САНУ*.

Одбором и пројектом “Филозофија између Истока и Запада” руководио је академик Михаило Ђурић. Разматрали су могућности опстанка различитих ваневропских култура у условима ширења планетарне цивилизације. Полазили су од јудејско-хришћанских корена модерног схватања субјективности, преко односа моралности и обичајности у Хегеловој филозофији до указивања на опасност свођења рационалности на технику, односно мишљења на рачунање, а образовања на стручну обуку. Ђурић је 2009. добио награду Националне академије наука Италије (*Accademia Nazionale dei Lincei*) за допринос филозофији. Службени гласник је те године објавио његове *Сабране списе* у 12 књига. Његова *Историја политичке филозофије* је први пут објављена 2010. (Београд, Албатрос-Плус, 478 стр.). Године 2010. судски је рехабилитован поништавањем пресуде због дискусије на Правном факултету у научној расправи о уставним амандманима.

Дописни члан Данило Баста радио је у Одбору и Групи за истраживања на пројекту “Филозофија између Истока и Запада”. Објавио је више врло садржајних правно-теоријских и филозофских чланака. Превео је на српски нека од капиталних Кантових и више других филозофских и правно-теоријских дела (Келзена, Гадомера и др.). Објавио је *Самостојивање и њузавоси*, *Текстови с њоводом 1* (306 стр.) и *Самостојивање и њузавоси 2* (278 стр.). Дуже времена истражује Хајдегерову филозофску преписку с другим филозофима (Ернстом Јингером, Куртом Баухом и др., а довршени део износи више око 25 табака).

са историјским, филолошким и правно-историјским студијама.

Радам на издавању српских правних средњовековних изво-ра руководио је академик Сима Ђирковић (1929–2009), један од највећих српских историчара нашег доба. Зборник *Средњовековно право у Срба у огледалу историјских извора* (2009) резултат је научног скупа реномираних историчара, филолога и правних историчара. У оквиру истог пројекта је објављено: академик Милош Благојевић, *Земљораднички закон* (2007, 350 стр.) са факсимилом текста, својим преводом, коментарима и тумачењем уз сваки члан (1-71) и студијом о аграрним односима у средњовековној Србији; Раде Михаљчић, *Закони у старим српским исјавима* (2006, 233 стр.), пре-вео, написао уводне текстове и објашњења; др Биљана Марковић, *Јустинијанов закон* (2007, 276 стр.). Уредник ових издања је Коста Чавошки. Његов део индивидуалног пројекта је више раније на-писаних студија, као и први монографски спис на српском о кон-троверзном утемељивачу модерне политичке науке – *Макијавели* (Нови Сад, Орфеј, 2008, 289 стр.).

Проф. др Татјана Суботин регулије и проверава поједина места превода са старословенског *Синџагме Мајије Властара* и ради на предговору. Душан I. Синдик приводи крају рад на коментарима и уводној студији за *Крајшке црквено-правне сјисе*.

Руководилац пројекта “Два века српске уставности”, академик Фира, организовао је са Правним факултетом научни скуп (11. и 12. марта 2010) и објављен је зборник *Два века српске уставности* (2010, XVIII + 438 стр.), представљен у Клубу САНУ априла 2011.

Фира је 2009. објавио књигу *The Constitution of Serbia* (издање “Kluwer Law International – International Encyclopaedia of Laws”) и Фирину монографију о уставном развоју Србије (185 стр.). Из-давач је поновио издање. Фира је за 2011. годину приредио за објављивање студију *Видовански устав* (рад о Уставу Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, од 28. јуна 1921).

МУЛТИКУЛТУРАЛИЗАМ

У ОКВИРИМА ВЛАДАВИНЕ ПРАВА

Академик Милош Мацура (1916–2005) био је наш водећи стручњак и научник у области демографије и статистике, руководиоца демо-графске службе УН. Познат у свету, добио је заслужена признања академија, института и професионалних удружења светског угле-да. Француска академија моралних и политичких наука изабра-ла га је за свога члана кореспондента, Краљевско статистичко друштво из Лондона за свога почасног члана, Међународни ста-тистички институт за свога председника, а неколико статистич-ких друштава, међу којима и статистичка друштва Француске и САД, примила су га у своје чланство. Основао је Међуодељењски одбор за проучавање националних мањина и људских права. Академик Становчић годинама руководи пројектом (Ф-183): “Положај српске мањине у суседним и другим земљама у реги-ону” и “Положај мањина у Србији”. Истраживао је о положају јужнословенских народности у Мађарској 1989. и о томе објавио студију у *Гласу Одељења*, 1992. Слична студијска посета Румунији (1990. и 1991) била је плодна, а 1991. је одржан округли сто у Бе-ограду и Вршцу (*Друшћивене науке о Србима у Румунији*, Нови Сад, *Темешварски зборник*, И, 1994). Србија и Црна Гора су се у току 1991. године суочиле са таласима масовног доласка избеглица из Хрватске па је Одбор ангажовао неколико научних институција

да истраже појаве везане за избеглице (1992). Академик Добри-ца Ђосић, члан Међуодељењског одбора, кад је изабран за пред-седника СРЈ у јуну 1992, сазвао је исте године 7. августа и својим излагањем отворио конференцију представника свих национал-них и етничких мањина у СРЈ (Албанци су изостали).

САНУ је организовао неколико међународних научних скупова са којих су резултати објављени: *Положај мањина у СР Југославији* (уредници: Мацура и Становчић, 1996, стр. IX-XII + 862. Резултати српско-мађарског округлог стола (7-8. децембра 1998) *Друшћивене науке о Србима у Мађарској* објављени су пет година касније. Про-мене у Србији (октобар 2000) улиле су становништву велике наде у боље перспективе, па и свим мањинама. Председник СРЈ Војислав Коштуница сазвао је тродневну конференцију представника на-ционалних мањина, формирано је одговарајуће министарство и почело се радити на правном регулисању положаја мањина у којем су учествовали чланови САНУ.

На Међународном научном скупу (2003) конципираном као почетак систематског рада на истраживању положаја српских мањина, учествовало је око стотину стручњака из Србије и српских удружења из Албаније, Македоније, Мађарске, Хрватске, Румуније и Словеније. Резултати су *Положај и идентитет српске мањине у југоисточној и централној Европи* (ур. Војислав Становчић), САНУ, 2005, 553 стр.

Седамнаестог и осамнаестог марта 2004. дошло је до ерупције масовног насиља које су Албанци спровели над Србима на Косову и Метохији. Међуодељењски одбор је одржао ванредну седницу са више позваних учесника, а о седници је известила “Политика”.

Резултати Међународне научне конференције САНУ (2005) објављени су у зборнику *Положај националних мањина у Србији*, (ур. Војислав Становчић), САНУ, 2007, 753 стр.

У раздобљу 1988–2010, Становчић је у зборницима СА-НУ објавио више од 20 својих прилога, а више од половине је посвећено проблемима мултикултурализма и суживота мањина и већине у систему владавине права. Становчић је добио више на-града, међу којима: “Златни печат” (Сигилло д’Оро) Међународног цен-тра за етно-историју (Палермо, 23. новембар 2010) – 24. новембра је од-ржао уобичајено предавање на Универзитету у Палерму тзв. *Lectio Magistralis: Una Vita per l’Antropologia* на тему “Problems of Multiethnic Societies and How to Live Together”. У Београду је добио награде: “Војислав К. Стојановић” (9. јун 2010) од Удружења наставника Србије; града Београда 2007. за *Политичку теорију*; Фонда “М. Јовичић” за допри-нос проучавању уставног права и политичких система (2004).

Извршни одбор Председништва САНУ именовано је Становчића за координатора српског дела Међуакадемијске комисије (СА-НУ и Мађарске академије наука), која има задатак да организује истраживања којима ће се утврдити цивилне жртве током и на-кон Другог светског рата (1941–1948) у Војводини.

Академик Тибор Варади (Тибор Вараду) активно је учество-вао у припреми и раду (својим прилозима) свих конференција о мањинама које је Одбор организовао. Био је члан тима који је формиран одлуком Владе Србије (2001) да сачини нацрт Закона о заштити мањина (у СРЈ), и 2007–09. године (о делатности Са-вета националних мањина). Од 2001. до 2008. био је заступник

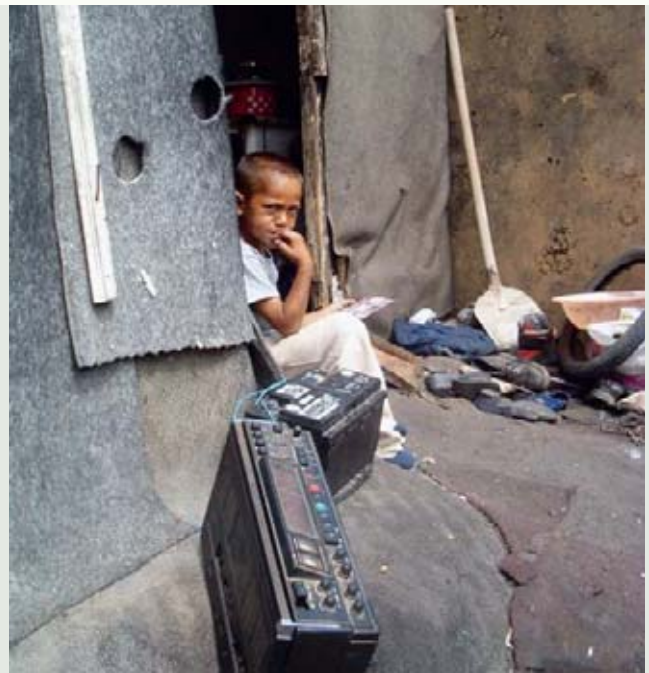
ПРОУЧАВАЊЕ ЖИВОТА И ОБИЧАЈА РОМА

Академик Милош Мацура је основао (1988) и био председник Комисије САНУ за проучавање живота и обичаја Рома. У раду Комисије је учествовало више академика (председници су били Мацура, Тадић, Фира и данас Варади), али је чланство чинио и низ интелектуалаца Рома: Рајко Ђурић, Алија Краснићи, Мехмед Саһип, веома активни Драгољуб Ацковић и пре свих Трифун Димић (на ромски преводио Коран и Библију, прикупљао ромске умотворине). Комисија се залагала да Роми добију статус националне мањине. То је остварено Законом о заштити националних мањина (2002) у чијем је писању учествовало неколико чланова САНУ.

Током 1990-их Комисија је организовала четири научна скупа са којих су објављени зборници: *Развићак Рома у Југославији – проблеми и тенденције*, Београд, САНУ, 1992; *Друшћивене промене у њоложају Рома*, Београд, САНУ, 1993; *Цигани/Роми у прошлости и данас*, Београд, САНУ, 2000. У овом зборнику више прилога кажује о чињеничном стању. Један има наслов: “Беднији од најбеднијих или кратак опис стања тридесет и једне ромске енклаве у Београду”. Комисија је крајем августа 1997. организовала у Сурдулици међународни научни скуп “Образовање Рома – стање и перспективе”. Поводом убиства Душана Јовановића 1997. године, Комисија је издала оштро саопштење, које је дато медијима, а у целини објављено и у *Годишњаку* за 1997. У октобру 1997. одржан је скуп о насиљу над Ромима.

После 1999. године пажњу су привукли Роми избеглице са Косова. Несреће кроз које су прошли описане су у: др Божидар Јакшић, *Људи без крова: Живот избеглица и расељених Рома са Косова у Црној Гори* (Београд, 2002, 327 стр.).

Комисија је 28. марта 2003. организовала округли сто

“Положај Рома у Србији” са учешћем више од 100 стручњака и представника међународних институција (и британске невладине организације ОХФАМ). Зборник текстова *Друшћивене науке о Ромима у Србији* уредили су академик Љубомир Тадић и др Горан Башић а објављен је 2007. (Београд, САНУ).

Под руководством академика Фире одржан је 2010. године међународни научни скуп “Утицај, политика и стратегија интеграције Рома на промене идентитета Рома”. За новог председника Комисије је 2011. изабран академик Варади, који ће радити на објављивању радова конференције.

СР Југославије, а потом Републике Србије, у поступцима пред Међународним судом правде у вези са споровима са БиХ, Хрватском и НАТО земљама. У току 2009. наставио је да прати спорове које Србија води пред Међународним судом правде у вези са тражењем саветодавног мишљења о легалности проглашења независности Косова и Метохије. Објавио је више издања свога рада *Међународно љивајино љраво* и више књига о арбитражи, као и велики број студиозних чланака и огледа о проблемима мањина, а своје “Говоре (6) пред Међународним судом правде” објавио је у зборнику *Србија љред Међународним судом љравде*, том I, Београд 2007.

Члан Међуодељењског одбора др Миодраг Јовановић, професор историје уметности на Филозофском факултету у Београду, више деценија (од 1963) истраживао је у Румунији и написао историју и анализе стваралаштва великих српских сликара: *Три века српског сликарства* (на српском и енглеском језику, Београд, Дерета, 2009).

Члан Међуодељењског одбора Младена Прелић радила је на проучавању мањина у оквиру пројекта “Етницитет: савремени процеси у Србији, суседним земљама и дијаспори”. Објавила је велики број чланака из етнологије и антропологије; бавила се проучавањем Срба у Мађарској и Словенији. Докторску тезу (2004) је дорадила и објавила – *(Н)и овде (и)и тамо: етнички идентитет*

Срба у Мађарској на крају ХХ века (ЕИ САНУ, 2008, 409 стр.). За рад је добила Награду “Душан Бандић”.

Академик Мацура је указивао да демографска експлозија повећава сиромаштво, као и да демографска депопулација представља другу опасност. У сарадњи са Мацуром, проф. др Ружа Петровић и мр Марина Благојевић обавиле су социолошко истраживање 1985–1986. (*Сеобе Срба и Црногораца са Косова и Метохије*, САНУ, 1986, 338 стр.). Други пројекат је ангажовао научнике, чији су резултати објављени: Милош Мацура, *Насеља и становништво Области Бранковића 1455. године*, САНУ–Службени гласник, 2001, 793 (35) стр.

Дописни члан Часлав Оцић је председник Одбора за економске науке и Међуодељењског одбора за изучавање становништва. Руководилац је више пројеката, а пажња је усмерена на израду Српске економске библиографије (од 1945. до данас) и Српске демографске библиографије (од 1945. до данас), које ће бити доступне на електронској страници САНУ.

Оцић је у Даљу (23–24. маја 2008) организовао научни скуп и приредио изврстан зборник радова *Стваралаштво Милутићина Миланковића* (Београд, САНУ, 2009, 512 (62) стр.) са више својих текстова (“Милутин Миланковић и Никола Тесла” и др.) као аутор и уредник.

У срцу науке

“Мој оригинални назив био је небрањено трикуспидно
ушће, али данас је зову Кањухова мана”

Убрижно уређеном кабинету оснивача српске кардиоваскуларне патологије, академика Владимира Кањуха, на трећем спрату зграде Српске академије наука и уметности, цео један зид посвећен је успоменама, фотографијама и сведочанствима о важним открићима, скуповима и људима – водећим српским и светским научницима и лекарима, али и бројним јавним личностима са којима су током дуге и богате каријере сарађивали Владимир Кањух и његова супруга др Снежана Кањух.

Но, све те слике на зиду само су одблесак научне биографије која је ретка и за САНУ. До краја прошле године, академик Кањух објавио је 15 књига и невероватних 1098 научних радова (у целости и сажетака), од којих је 55 цитирано чак 755 пута. Шездесетих и седамдесетих година XX века, Кањух је покренуо целу једну медицинску област у кардиологији тадашње Југославије - патологију урођених срчаних мана и њихове плућне циркулације. Открио је низ до тада неописаних медицинских феномена и обољења, међу којима је и урођена мана, која по њему носи назив Кањухова мана, као и холестеролски емболизам.

Рођен 1929. у Охриду, академик Кањух још увек активно ради, предаје на постдипломским студијама Медицинског факултета. Иностранци су члан Академије наука и уметности Републике Српске у Босни и Херцеговини, као и бројних одбора САНУ, али и других друштава. Активно учествује у креирању радне атмосфере и преношења светских искустава у домаћу средину. “Код нас у институцијама врло често постоје два табора која се не слажу и људи губе време на међусобну дипломатију”, каже за “Време” академик Кањух, објашњавајући да је у Америци атмосфера далеко боља јер “постоји један који води и његов тим”. “Младе људе можемо да задржимо само ако створимо такву позитивну атмосферу у институцијама, са хијерархијским вредностима, са вредностима учињеног дела, с једне стране, а са друге стране, држава би морала приоритетно да им да станове и добре плате. Само тако ћемо везати младе људе”, каже Кањух, додајући да младе треба слати на усавршавање у иностранство, “али са повратном картом”.

“ВРЕМЕ”: Члан Академије сте постали 1974, захваљујући врло запаженим истраживањима која се односе на урођене срчане мане и њихову морфологију?

ВЛАДИМИР КАЊУХ: Почетком шездесетих, настаје златно доба за патологе. Клиничари су тада пронашли

ангиокардиографију и катетеризацију срца, што им је омогућило дијагностику. Са друге стране, пронађена је машина срце-плућа (машина за вантелесни крвоток), тако да се током операције срце и плућа могу искључити из функције и хирург онда на свом срцу може да изврши операцију на миру. Када је клиника достигла тај ниво, патолози почињу да истражују морфолошке промене у обољењима – требало је на обдукцијама установити какве су то мане, тако да хирург када отвори болесника може да распозна ману и онда зна шта да ради. Око 1962–1964. настаје златно доба у истраживању морфологије срчаних мана.

У то доба сте боравили у Америци?

Боравио сам на Институту Џеси Едвардсовог Регистра за кардиоваскуларну патологију у Сент Полу у Миннеаполису. Главни патолог је био Џеси Едвардс, који је после изабран и за иностраног члана наше Академије. У његовој лабораторији

ОСНИВАЧ КАРДИОВАСКУЛАРНЕ ПАТОЛОГИЈЕ: Академик
Кањух са супругом

сакупљено је и данас постоји 22.000 срца која су добијена из Америке и света. Едвардс је био најбољи светски кардиопатолог и имао је ту комфорну ситуацију да тражећи национални грант само напише “за истраживање урођених срчаних мана потребно ми је толико и толико долара”. Тачка, потпис. Имао сам срећу да сам био члан његовог тима, да смо заједно радили и написали многобројне значајне радове који су данас постали класични.

Поред радова из патолошке морфологије аортне, митралне и аортно-митралне атрезije, као и радова о плућним венама и другим урођеним срчаним манама, године 1971. објављујете рад о урођеној мани која је касније добила ваше име – Кањухова мана.

У тим условима открио сам једну нову урођену срчану ману. Мој оригинални назив био је небрањено трикуспидно ушће, а данас се зове Кањухова мана. Код такве мане на срцу постоји ушће, односно отвор између десне преткоморе и десне коморе, али нема валвуле која га затвара. Зато је то небрањено, нечувано трикуспидно ушће. То је ретка аномалија, али се данас она свуда у свету открива и описује.

Ваше изучавање холестеролског емболизма својевремено је био један од научних “догађаја године” у медицини САД?

Кад прсне атеросклеротична плоча, онда се онај масни материјал и холестеролски кристали, истисну из плоче циркулирајући у крв, и одмах направи на том месту тромбозу. Ако је та тромбоза некомплетна, то је онда нестабилна ангина пекторис. Ако је комплетна, настаје инфаркт срца.

Ми смо показали да холестеролски кристали одлазе путем крви и дистално запушавају мале артерије. Притом слика јако личи на једно посебно обољење артерија, периаартеритис нодоза. Показали смо и која је диференцијална дијагностика између холестеролског емболизма и периаартеритис нодоза и хистопатолошку еволуцију заглављених холестеролских кристала у артеријама.

По повратку у Институт за патологију Медицинског факултета, основали сте тим и школу за истраживање кардиоваскуларне патологије, као и регистар и музеј урођених срчаних мана?

У нашем музеју смо скупили 1500 срца, што је добра бројка и на светском нивоу. Ту сам са сарадницима открио још једну урођену срчану ману – посебан тип урођене митралне стенозе. Стеноза, односно сужење митралног ушћа, иначе представља најчешћу стечену срчану ману, али је ретка кад је урођена. Уз то, описали смо и један нов синдром у медицини – синдром симултаног емболизма. То је симултани, односно истовремени емболизам у плућној и системској циркулацији из тромбног емболуса који је заглављен у пролазном овалном отвору. Клинички није лако дијагностификовати откуд емболије и у плућима и другим органима. Наиме, дешава се да дође до тромбозе вена на ногама, најчешће после операција. Када тај тромб крене, он може да дође у десно срце и уђе у отвор на прегради између десне и леве преткоморе. Ту може да се заглави тако да

СРПСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА

Након што је Народна скупштина Србије усвојила Закон о енциклопедији, велики подухват израде ове књиге преузеле су САНУ, Матица српска у Новом Саду и Забод за уџбенике. Прошле године је објављена прва књига првог тома, а до краја године се очекује и друга, тако да ће се заокружити први том у коме се дају одреднице за слова А и Б. Рад на енциклопедији је организован по уређивачким одборима. “На годишњој скупштини САНУ подвучено је да академија има два најзначајнија пројекта – израду речника, који је стигао до 18 тома, и опште национална српске енциклопедије”, каже академик Владимир Кањух, који је члан Уређивачког одбора Српске енциклопедије и који је за прву књигу са својом редакцијом приредио 119 предметних или биографских одредница и 12 слика из области медицине, стоматологије, фармације и ветеринарске медицине. “Видите како то стоји са енциклопедијама. Недавно узем енциклопедију Колумбија универзитета у Њујорку и потражим одредницу о Николи Тесли, али тамо пише дословце ‘рођен у Аустроугарској’ и у загради ‘данашња Хрватска’. И ништа више од биографских података. Само то показује колико је важно да српски народ најзад добије своју општу националну енциклопедију”, сматра Кањух. Будући да се објављује једна књига годишње, може се очекивати да ће цео овај посао бити завршен за 20 година.

је један део тромба у левој преткомори, а један у десној. Крвна, струја га комада, осипа се и он истовремено шаље емболије и у плућну и у системску циркулацију, тј. у плућа и мозак, али и ка другим органима.

У сталном сте контакту са научном дијаспором. Како успешне научнике везати за Србију?

Наша дијаспора у свету, а нарочито у Америци, најбрже се топи, нестаје, од свих дијаспора. Нажалост, многи Срби своју децу нису научили да говоре српски да би се “боље прилагодили новој средини и да, због сатанизације Србије, не би имали неке комплексе”. Наша дијаспора није јединствена. Грађански рат се тамо наставља. Око једне трећине нашег народа је у дијаспори, али она нестаје већ у првој генерацији. Када већ ствари тако стоје, у Закону о САНУ није требало изоставити избор чланова ван радног састава – Срба, познатих научника који имају српски пасош, а живе у иностранству. То су нам врло драгоцене људи које смо до сада везивали за Академију и за матицу тако што смо их бирали за чланове ван радног састава. То је био наш мост да држимо те истакнуте научнике у вези са Академијом.

ВИТРАЖИ МЛАДЕНА СРБИНОВИЋА

Овај уметник осликао је седам витража у холу испред свечане сале Академије, као и три монументална витража у самој свечаној сали који се могу видети из Кнез Михаилове улице. Србиновићеви витражи осликавају различите области људског духа – културу, уметност и науку и названи су симболично *Брајџство језика*, *Грађење*, *Плодови са змијом и ускришним јајима*, *Софра са дечаком и двојницима*, *Народна уметност*, *Учишће* и *Време и земља*. У свечаној сали витражи са алегоричком садржином названи су *Путовање између лука и љубичице*, *Софија-Логос* и *Расџко*.

ГАЛЕРИЈА САНУ

Будући да се у власништву Академије нашао велики број значајних уметничких дела, крајем шездесетих година долази се на идеју да се оформи галерија Српске академије науке и уметности која би се истовремено старала о овом “благу Академије” и истовремено приређивала изложбе које промовишу рад актуелних академिका. За рад Галерије САНУ је одређен простор у партеру Дома Академије, здања које је изграђено 1924. године у Кнез Михаиловој улици. Овде је прва изложба организована 1968. године и Галерија је почела са радом. Крајем седамдесетих година, простор Галерије је по пројекту Ивана Антића реконструисан и проширен на додатних 500 квадратних метара у једном нивоу. Тада је уређен и депо Галерије у подруму у коме се данас чува већина од око 3000 уметничких предмета колико их се налази у поседу САНУ. “Од самог почетка, у Галерији се равноправно представљају и једна и друга

област, и наука и уметност”, каже за “Време” заменик директора Галерије Јелена Межински-Миловановић (на слици), додајући да је у овом простору врло активан и музички програм.

Историја уметности у Дому академије

Чак и потпуни лаици и слаби познаваоци српске уметности тешко могу да не примете по холловима и канцеларијама у згради Академије бројне упечатљиве и познате радове наших уметника. То су углавном слике и скулптуре које виђамо у каталозима, знамо их из књига о историји уметности или са неке од оних изложби које посети читав град.

Већину тих дела правили су чланови Академије, или уметници који нису академици, али су дела наменски радили за зграду САНУ, као поклон Академији.

Слике и скулптуре у власништву Академије често се позајмљују и излажу, а онда поново враћају. Нека од дела, мада такође славна, налазе се у депоу Галерије САНУ одакле се износе тек зарад неке изложбе. Такав је случај са сликом Јосипа Броза Тита коју је 1947. насликао Паја Јовановић и одмах поклонио Академији. Но, далек од тога да је ово једина слика Паје Јовановића. На зидовима висе и радови Петра Лубарде и Уроша Предића, у холловима су скулптуре Ђорђа Јовановића, витражи Младена Србиновића, скулптуре Олге Јеврић... Сасвим довољно за посетиоца да се осећа као у неком светски познатом музеју.

ЛУБАРДА И МИЛУНОВИЋ

Зидна слика Петра Лубарде налази се у свечаној сали Академије. Ова, као и слика Мила Милуновића која се налази поред, представља алгоријску представу младих жена са атрибутима ликовних и музичких уметности и различитих области науке. Слика *Уметности* Мила Милуновића рађена је на кашираним зидовима свечане сала Академије, уљем на платну, 1952. године, у исто време када и слика *Наука* Петра Лубарде.

ГУСЛАР ПАЈЕ ЈОВАНОВИЋА

У власништву САНУ налази се више познатих дела академика Паје Јовановића. Уље на платну *Гуслар* изложено је у канцеларији секретарице председника Академије. Занимљиво је да се на истом зиду, али с друге стране - у кабинету председника налази Јовановићева слика *Мачевање*.

НАУКА И УМЕТНОСТ

Скулптура славног вајара, академика Ђорђа Јовановића, рађена у бронзи 1942. године, налази се у холу зграде академије, наспрам улаза.

КАРТИЦА ЗА СИГУРНОСТ

Дунав картица за путничко здравствено осигурање

ПРОМОТИВНА
ЦЕНА
ПО ВАШОЈ
МЕРИ
75 ЕУР
до 31.08.2011.

✓ Дунав картица

✓ љасош

✓ авионска картица

✓ новац

**ДУНАВ
ОСИГУРАЊЕ**

за Ваше добро!

Уколико често путујете и желите увек да се осећате сигурно, Дунав картица путничког здравственог осигурања је најбољи избор за Вас, јер:

- не морате бринети о полисама пред свако путовање - наша картица важи **годину дана**
- омогућава Вам здравствену помоћ у свим земљама ЕУ, Русији и Турској
- добијате **максимално покриће од 35.000 ЕУР** за све медицинске трошкове који се могу десити

www.dunav.com

0800 386 286
БЕСПЛАТАН ПОЗИВ

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec